

Antoni M. Badia i Margarit. Suplement a "Un assaig d'autobiografia". Igualada, desembre de 2004.

UNA VINTENA D'ANYS DESPRÉS...

Preàmbul

La direcció d'*Anthropos. Revista de documentación científica de la cultura* (Barcelona), em dedicà el fascicle núm. 81 (febrer de 1988). Allí aparegué el meu «Ensayo de autobiografía», que, en els usos de la revista, era un text d'obligada redacció per part dels protagonistes del quadern corresponent, i que el lector acaba de trobar, a les pàgines precedents, reproduït en versió catalana. (Ací m'hi referiré amb la xifra de l'any, seguida del núm. del paràgraf). Ara voldria reprendre, seguint-ne l'estil i les maneres, el meu relat d'aleshores, que contenia i comentava notícies que arribaven fins a la primavera de 1987 (cf. 1988, 29). Com aleshores, també ara es tracta d'oferir al lector, no una relació exhaustiva de dades, sinó les grans línies d'una vida (sobretot professional), que ara s'aturarà, per exigir-ho així la publicació del nou text, a la tardor de 2004. Com serà la meva vida més enllà, en el temps? Déu ho sap.

L'atzar volgué que allò que separaria el meu «Ensayo» i la seva represa «una vintena d'anys després» no fos solament una qüestió editorial, sinó una sèrie de fets que m'afectaren pregonament i que transformaren de soca-rel la meva vida. Heus-ne ací els tres més importants (alguns d'aquests fets ja foren recollits el 1988). 1) Esgotat el mandat de rector de la Universitat de Barcelona, el febrer de 1986 jo deixava aquest càrrec i retornava al meu enyorat Departament de Filologia Catalana. Per més que no havia deixat mai del tot de fer-hi alguns cursos, ara els reprendria en les condicions habituals. Tanmateix, hi retornava amb una experiència «extraprofessional» que, si era positiva per l'enriquiment humà inherent, també em feia adonar del penós «buit bibliogràfic» amb què em debatria en els cursos a estudiants i en el treball personal, un buit que me'n limitaria la natura i l'abast (penso en els anys en què, atent a altres quefers, jo no havia pogut estar al corrent de les publicacions que apareixien en el camp de la meva especialitat). 2) Com és sabut (cf. 1988,19), durant un grapat d'anys la meva vida professional, bé que sempre centrada en la filologia i la lingüística diacrònica, també s'havia escampat temeràriament per altres branques de les ciències del llenguatge (lingüística descriptiva i contrastiva, estructuralisme, sociolingüística, etc.), i això, tant per una mena de curiositat intel·lectual, com per contribuir que en altres metodologies fos emprat el català, com també per l'angoixosa situació de la nostra llengua, com, encara, per no saber renunciar a invitacions circumstancials, etc. Ara bé, un bon dia vaig decidir de replegar-me gairebé exclusivament a les meves posicions historicistes originàries (sense renunciar a les qüestions referents a la situació de la llengua catalana) (cf. 1988, 27). La primera mostra, i prou explícita per cert, en fou l'assaig sobre la *La formació de la llengua catalana* (1981) (cf. 1988,26). 3) Com deia, finida l'etapa del Rectorat, vaig tornar al Departament de Filologia Catalana. Ben mirat, però, això ja seria per molt poc temps: el maig del mateix 1986 m'arribava l'hora delicada de la jubilació, que no fou efectiva fins a la fi del curs acadèmic: un altre tràngol emotiu (cf. 1988,27). Per fortuna, aquest episodi coincidí amb el Doctorat *honoris causa* de la Sorbona (desembre de 1986, cf. 1988,29), que, sense voler, vaig interpretar com un coronament a tota la meva vida professional. L'agredolça jubilació se'm féu més passadora en ésser nomenat professor emèrit (1987), gràcies al qual podia fer cursos de doctorat (o una altra activitat comparable) durant tres anys (prorrogables, un sol cop, per tres anys més). Aquesta torna em permeté de fer sis cursos de doctorat, tots ells ja consagrats a temes de lingüística històrica. Ara bé, el temps no passa endebades: l'any 1993 posava fi, doncs, als meus serveis prestats a la Universitat de Barcelona, que, encetats l'any 1943, sumen exactament mig segle de durada. Aquests tres

grans factors (el retorn a la funció específica de docència i de recerca, l'abandó o la reducció d'activitats que m'havien distret de la lingüística històrica i l'experiència de la jubilació amb les renúncies que implica), actius o presentits d'una manera o altra en el decenni de 1980 a 1990, cloïen el meu assaig autobiogràfic de 1988 i, com és natural, també encetaven la vintena d'anys que el complementen i que ara em dispo a exposar i comentar. Malgrat que *stricto sensu* no pertany a la meua vida professional, no puc deixar de fer una al·lusió a un fet capital molt més recent que s'hi ha interferit, l'ha capgirada i m'ha reduït les hores de treball personal i d'activitats socials. Poderoses raons familiars han fet que la meua muller i jo, després de convida-hi des de l'any 1946 (any del nostre casament), deixéssim i buidéssim el nostre domicili barceloní (el 2003), després d'haver-nos instal·lat a Igualada (el 2002), a casa d'uns fills nostres que fa més de vint-i-cinc anys que hi resideixen. Els llibres i els papers que omplien el pis de la Portaferrixa han estat incorporats a la Biblioteca de Catalunya. Avui les eines de treball les tinc repartides (i no sempre assequibles), i les hores per a dedicar-m'hi, limitades. No cal dir que, per a mi, l'entrada en un nou mil·lenni m'ha deixat una marca indeleble.

1. S'acaben els cursos universitaris, però no la recerca. Ara bé, quina recerca?

Retornat al Departament i havent decidit de centrar-me sobretot en la història de la llengua i en la lingüística diacrònica, la meua reacció fou de llançar-m'hi amb una nova embranzida. Encara no s'havia extingit el caliu de la sorollosa polèmica que jo havia suscitat amb *La formació de la llengua catalana* (1981) (cf. 1988,26) i que encara es féu present en el col·loqui sobre el substrat preromà (publicat el 1990); però jo mateix preferia de dedicar un temps a reflexionar sobre la qüestió (i només hi estic tornant molt darrerament). Això no vol dir que el tema de 1981 no es fes sentir en la meua doble contribució al mil·lenari de Catalunya: una conferència sobre "la llengua catalana mil anys ha" (1989) i una ponència sobre les raons per les quals se separaren l'occità i el català (publicada el 1991).

Nogensmenys, deixant de banda la pausa en el tema dels orígens de la llengua, el que més em preocupava a la fi dels anys vuitanta i començos dels noranta era com sabria conjugar la major disponibilitat en temps i en ocupació, amb la limitació informativa que sofria (de resultes del «buit bibliogràfic» de què parlava suara, de quan les tasques del Rectorat m'impedien d'estar al corrent de la bibliografia professional). Què faria? Com m'ho faria? Atès que la pruija de treballar no solament no em mancava, sinó que més tost se m'acreixia, vaig fer-me el propòsit d'escollir els temes d'acord amb les meves possibilitats (les actuals en cada cas o les susceptibles d'informació complementària ad hoc també en cada cas). I així me n'he anat sortint. No diré que alguna vegada, ja publicat un article meu, no m'hagi adonat que existia una publicació que se m'havia escapat i que hauria d'haver consultat. Són contratemps que ja preveia i que accepto si us plau per força i sense penedir-me de la labor duta a terme del Rectorat estant. Ningú ni res no m'han estroncat les ganes de tirar endavant mentre podré. (I ara confio que sabré intuir el moment en què hauré de renunciar a prosseguir). Haig de dir, reconegut, que els col·legues endevinen el meu estat d'ànim i, en dues ocasions, han deixat d'encarregar-me certes feines que potser m'afeixugarien i les han substituïdes per unes altres més apropiades a la meua situació actual. D'aquesta manera, ultra els requisits que ja serien indispensables per a qualsevol tasca professional, puc afegir, a les que ara m'encarreguen, dades personals que pouo de la meua reflexió i de la meua experiència. La primera vegada fou la presentació de *l'Enciclopèdia de la llengua catalana* (2001) i la segona, un pròleg a les Obres completes de Pompeu Fabra, encara en premsa.

Tanmateix (i com he fet sovint en el decurs de la meua vida), també en aquesta darrera etapa m'ha plagut d'eixamplar el meu camp de treball per deixar-me caure en el gènere de l'assaig, un assaig, però, que recolza en la visió de qui és

ineludiblement un universitari. Hi poso el discurs de gràcies en rebre el premi de la Fundació Catalana per a la Recerca de 1996, en què jo divagava entorn de recerca, universitat, ciència i societat. Penso que és dins aquest apartat que escaurà d'incloure dos textos autobiogràfics: *Ciència i humanitat en el món dels romanistes* (1995), que vaig llegir en ésser-me oferts els estudis a mi dedicats pels romanistes i pel Departament de Filologia Catalana de la meua Universitat (cf. § 10), i *l'Elogi de l'error. Confessions d'un filòleg octogenari* (2003), que vaig llegir en ésser investit Doctor *honoris causa* a la Universitat de València.

2. La història de la llengua

Passo a fer una relació de treballs que han aparegut després de 1988 en aquest terreny. No els presentaré per ordre cronològic de publicació, sinó d'acord amb la successió històrica de les èpoques afectades. Els que haurien d'encapçalar la llista són la contribució a l'anomenat mil·lenari de Catalunya (1989 i 1991), ja al·ludits al començ del § 1, i el comentari sobre un llibre de Joan Bastardas que s'ocupa del tema (1996). Segueix una visió de conjunt sobre el paper de les *Homilies d'Organyà* en la història de la llengua (2004). No podia mancar-hi una conferència de tema lul·lià: la que vaig exposar a la Universitat Ramon Llull, sobre l'expressió formal en el beat Ramon: unitat de llengua i diversitat de llenguatges (1998). Recordo, encara, la delicada qüestió de la historicitat i la validesa de les còpies tardanes quan no existeix el document original, a la qual vaig procurar d'aportar serenitat i lògica (2003).

Enregistrem una sèrie de discursos i comunicacions sobre l'humanisme a casa nostra (entenent aquest concepte en el seu sentit lat i tradicional). És cert que la sèrie hauria de comprendre, i en lloc destacat, el tema de les *Regles de esquivar vocables*, no solament per la seva importància objectiva, sinó sobretot pel que ha significat (i encara significa) en la meua vida de recerca; per aquestes raons en parlaré més específicament i detallada al § 3. Ara, doncs, incloc ací aqueixa sèrie de discursos i comunicacions (que, d'una manera o altra, també tenen a veure amb les *Regles*). Són: *Defensa i il·lustració de la llengua catalana a la fi del segle XV* (conferència a Perpinyà i repetida a París, publicada el 1991); *Els humanistes i la llengua catalana* (Col·loqui de la NACS (cf. 1988,23), a Berkeley 1993) (1996); *La impronta renacentista en las letras catalanas: latín y romance en los siglos XV y XVI* (conferència a Madrid 1994) (1996); *La preocupació per la llengua entre els segles XV i XVI* (en ésser investit Doctor *honoris causa* a Tarragona 1994) (1995); *Cristòfor Despuig: ideologia i llengua* (Col·loqui de l'AILLC a París 2000) (2003).

En rigor també caldria incloure ací els treballs esmentats al § 4, que versen sobre toponímia i dialectologia. Tot és història de la llengua.

3. Les Regles de esquivar vocables (1999)

Heus ací un tema que ben bé es mereix un epígraf especial. M'és familiar d'ençà de 1950, que fou l'any en què vaig tenir la sort de publicar aquest curiós text, així intitulat, que fou redactat vers 1492 (en vaig parlar, naturalment, a 1988,8). Cuito a dir que les *Regles* han fascinat tothom que s'hi ha abocat, i començo amb aquesta constatació per justificar alguna exageració que se'm pogués escapar ací. En la meua edició de 1950, en no veure clara la relació d'aquest text amb una polèmica valenciana més o menys coneguda, vaig obviar de plantejar-ne l'autoria i vaig donar per bona la que es desprenia de llegir el manuscrit sense aprofundir-ne les interpretacions possibles. Malgrat el meu desig de prosseguir sense trigar un estudi que tant m'interessava, vaig entretenir-lo llargs anys: prenia notes, feia esborranys de capítols, però, lligat per altres compromisos, anava ajornant un treball sistemàtic i metòdic sobre el tema. Fins que en el curs acadèmic 1987-1988 vaig incorporar

les *Regles* als meus cursos de doctorat. En sorgí un veritable seminari, on tots treballàrem a fons. Si, vistes des d'un angle científic, les *Regles* ja m'havien captivat del primer moment ençà, humanament vaig haver d'agrair-los que m'haguessin ajudat a tornar a ésser una mica com jo era abans. Superades les vel·leïtats politicoides (en la dictadura) i la dedicació a la Universitat (en la transició), a la fi dels anys vuitanta vaig poder dedicar-m'hi a fons. Dedicar-m'hi significava d'eixamplar les perspectives de la recerca (i alentir-ne, una vegada més, la redacció susceptible d'ésser publicada). Per fi, superats tots els obstacles, el llibre *Les Regles de esquivar vocables i la "qüestió de la llengua"* aparegué a la fi de l'any 1999. Era un gruixut volum de 500 pàgines. El llibre fou molt ben rebut en els medis professionals.

Nogensmenys, a partir del mateix moment de la seva presentació pública (gener de 2000), Antoni Ferrando ja donà a entendre que el tema de l'autoria del text (que jo, després d'estudiar-lo detingudament, atribuïa a Pere Miquel Carbonell) portaria cua. I així fou: escric a la tardor de 2004; fa, doncs, cinc anys de la publicació de les *Regles*, i encara continua viva la polèmica sobre l'autor del text. Els qui ens hi hem engatjat amb profunditat som Germà Colón, Antoni Ferrando, Mariàngela Vilallonga i jo mateix. També hi han intervingut Agustí Alcoberro, Eulàlia Duran i Albert Rossich. Jo m'he mantingut en tot moment partidari de l'autoria de Carbonell, mentre Colón i Ferrando, que s'hi han mantingut en tot moment contraris, discrepen o vacil·len respecte a qui seria el veritable autor. Colón no accepta que ho fos Bernat Fenollar, Ferrando s'hi inclina. Darrerament ambdós filòlegs posen més en relleu el paper de Jeroni Pau, ni que sigui d'una manera remota. En això coincidim tots tres, per tal com jo sempre l'he vist com el promovedor indiscutible de les *Regles*. Tan encaterinats hi estem, que ens reunírem els set protagonistes en una taula rodona (gener de 2004), en la qual, d'altra banda, cadascú no féu sinó consolidar la seva posició ja coneguda.

No solament vaig esmerçar llargs anys en l'elaboració del llibre. Ja publicat aquest, he consagrat moltes hores a la discussió sobre l'autoria: en vaig parlar, de moment, en un treball dedicat a Giuseppe Tavani (2001); després, i molt extensament, en el meu discurs d'investidura com a doctor honoris causa de la Universitat d'Alacant (2002), i, per fi, a l'esmentada taula rodona, els textos de la qual es troben en premsa (i apareixeran als *Estudis Romànics*). Espero que un dia veurem com s'acaba la discussió. Haig de confessar que ja n'estic un xic cansat, sobretot perquè constato que tots anem repetint els mateixos arguments. Ben mirat, però, aquesta polèmica haurà estat ben positiva per a mi, car hi he après molt de metodologia. No sé com me n'hauria sortit, si la qüestió se m'hagués presentat fa quinze anys.

4. Les ciències onomàstiques

L'estudi dels noms propis (de lloc i de persona) és una matèria que, com sabem (cf. 1988,11), jo havia conreat, amb dedicació i amb simpatia, durant els primers vint anys de vida universitària. No debades el meu «primer congrés» fou el tercer de Toponímia i Antroponímia (Brussel·les 1949), que si, per a mi, ja fou una fita inoblidable (cf. 1988,7), per a la disciplina significà un punt de partença molt rellevant amb vista a assegurar-ne nous congressos i altres treballs. A Brussel·les foren fundats la revista *Onoma* i el Comitè Internacional de Ciències Onomàstiques (conegut per les sigles CISO i ICOS, corresponents als títols en francès o en anglès, respectivament) i preses altres mesures apropiades. Després de tenir un xic abandonada aquesta matèria, la vaig reprendre en elaborar l'assaig intitulat *La formació de la llengua catalana*, aparegut el 1981 (cf. 1988,26), en el qual les dades de toponímia jugaven un paper rellevant. Per una raó o altra, passats uns anys de no freqüentar els congressos de Ciències Onomàstiques, jo havia assistit al de Cracòvia (1978). La reincorporació a aquests temes tornà a quedar alentida en

els anys del Rectorat, però mai no vaig deixar de sentir-m'hi vinculat. En efecte: quan, el desembre de 1987, Dieter Kremer convocà un col·loqui destinat a planejar un diccionari de llinatges romànics, que tingué lloc a Trèveris, no vaig vacil·lar a acudir-hi. Jo hi era l'únic assistent del domini lingüístic català. Allí, entre tots posàrem les bases per a aquesta ambiciosa empresa, que duu el nom de «Patronymica Romanica» (coneguda per l'acrònim *PatRom*). Tot just escolat un mes, vaig sotmetre'n el pla a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. La proposta fou aprovada com a projecte de recerca del mateix Institut, pel que feia a l'antroponímia catalana. Aviat quedà constituït un grup de treball, constituït per col·legues de Barcelona, València i Palma., del qual jo assumia la coordinació. Aquest equip ha treballat, a empentes i rodolons, durant una dotzena llarga d'anys, en contacte amb el centre director (de Trèveris / Lovaina) i amb reunions anuals de tots els equips dels països romànics (una de les quals, el 1989, tingué lloc a Barcelona). Els resultats n'han estat: la tramesa sistemàtica de dades catalanes a la Comissió editora (internacional) amb vista al diccionari panromànic i la publicació del volum de mostra del *Diccionari d'antroponímia catalana* (2004), en el pròleg del qual he presentat la trajectòria dels estudis de noms de persona catalans i la gestació del *PatRom* català.

Així reincorporat, una vegada més, als estudis de noms propis gràcies a l'obra col·lectiva de *PatRom* (com veiem, programa científic ensems romànic i català), vaig assistir al divuitè Congrés de Ciències Onomàstiques (Trèveris 1993), en el qual vaig presentar una comunicació sobre «antroponímia, dialectologia i toponímia en el domini lingüístic català», que concretament versava sobre els derivats catalans del llatí *fenuculu(m)* (2002). A propòsit d'aquest congrés, l'assemblea d'assistents aprovà la transformació del Comitè creat a Brussel·les el 1949 en una associació d'onomatòlegs (que, tot conservant la sigla ICOS, ara aquesta significa «International Council of Onomastic Sciences»). L'ocasió es prestava a evocar l'estructura creada el 1949 i a dreçar un petit balanç de la fructífera obra encoratjada des del Comitè durant aquests quaranta anys ben llargs, i així es féu. D'altra banda, resultà que jo era l'únic assistent a Trèveris que havia estat congressista a Brussel·les el 1949. La mesa m'invità «à me manifestar» davant la sala: dempeus, vaig ésser saludat amb un càlid aplaudiment que em commogué. Gangues de la senectut. En un terreny d'una clara afinitat, recordaré el XXIIè Col·loqui de la Societat d'Onomàstica (Vilafranca del Penedès, 1996), on em correspongué de fer la conferència de clausura sobre dialectologia i toponímia (actes publicades el 1999). Cloc el relat de la meva activitat onomàstica amb les notes sobre com transcrivien Bernat Desclot i Ramon Muntaner els noms de lloc d'Itàlia meridional i de Sicília, que vaig oferir a Max Pfister en la Miscel·lània que duu el seu nom (1997).

5. Estudis gramaticals. Aspectes de la llengua moderna. Incursions en la llengua literària

En realitat, aquest paràgraf que ara enceto és com un darrer capítol de la història de la llengua (§ 2,3 i 4): té com objectiu la llengua dels nostres dies i els seus precedents immediats. I bé, és aquesta llengua, amb tota la seva problemàtica (entitat, regulació, variacions) que vaig intentar de presentar amb la *Gramàtica de la llengua catalana: descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica* (Barcelona 1994). És curiós que, sense haver-me considerat mai jo mateix un gramàtic, deixaré aquest món amb l'etiqueta de «gramàtic», que m'haurà estat aplicada, i no erròniament, en dues ocasions. El 1962 sortia al mercat la gramàtica sovint citada pel nom de qui l'editava (Gredos) (cf. 1988,15 i 19 b), que havia redactat a precís insistents de Dámaso Alonso. Trenta-dos anys més tard, ara a precís, no menys insistents, de Joan Carreras i Martí (aleshores director cultural de la Fundació Enciclopèdia Catalana), vaig elaborar la nova gramàtica de 1994. Vaig enterrar-hi molts esforços, pensant sobretot en les persones que se senten desconcertades

davant la dilogia de descripció i prescripció, però sense aplicar-hi totes les possibilitats que ofereix la teoria gramatical moderna (per això que dic: que en el fons no sóc un gramàtic com Déu mana). Part important de la gramàtica és l'ortografia. Una conferència meua, feta a València el 1993, sobre el procés evolutiu de l'ortografia catalana, fou publicada el 1994 (bé que de fet aparegué el 1997).

En aquest punt agrupo un seguit de quatre conferències, totes publicades, sobre temes de vocabulari, de neologismes i de correcció idiomàtica: *Menes de mots* (1997), *Risc i certesa de la neologia* (2000), *Les accepcions secundàries d'un mot, parany del traductor* (2003), *Entorn de la correcció normativa* (2003) (Les dates no són de les conferències, sinó les de la publicació de cadascuna).

Sempre m'ha preocupat de posar en relació els escriptors amb la temàtica de la llengua. No és en va que la lingüística forneix i explica la base en la qual recolzen totes les manifestacions (orals i escrites, corrents i d'alt nivell, generals i especialitzades, etc.) de la vida de la llengua. També, doncs, la llengua dels creadors m'ha atret l'atenció. Abans de 1988 ja m'havia ocupat de diversos aspectes de l'ús de la llengua en Josep Carner, en Carles Riba i en Salvador Espriu. En el període de què tracto ara, dos han estat els autors a qui he consagrat agradables hores de treball. Més ben dit: són un autor (el valencià Carles Salvador) i una autora (la mallorquina Maria Antònia Salvà). Penso en *Dues notes a poesies de Carles Salvador* (aparegut a la Miscel·lània dedicada a Germà Colón, 1996) i *Usos alternants de procediments gràfics en la poesia de Carles Salvador* (1999). Ambdós articles eren agençaments parcials d'un text més extens (reduït i repartit en aquests dos, per condicionaments editorials), el qual ha romàs inèdit en la seva primitiva versió original. Però allò que més m'ha plagut ha estat d'endinsar-me en la poesia de Maria Antònia Salvà, concretament sobre la seva versió catalana del poema provençal *Mirèio* de Frederic Mistral. Aquesta joia de la literatura sempre ha estat una debilitat meua, ja des de la primera lectura que en vaig fer, essent jo un adolescent. Fins ara m'he ocupat de dos temes que m'ha suggerit la lectura de *Mireia* (l'un, els mallorquinismes que hi figuren, 1998; l'altre, alguns aspectes tècnics de la traducció, 2004); tots dos articles els he dedicats a Joan Veny, que comparteix amb mi la mateixa debilitat envers la poetessa de Lluçmajor.

Fet un ràpid repàs a les meves activitats sobre la història total de la llengua, que arriba fins als nostres dies, és arribat el moment de dir que darrerament la Universitat de València m'ha obsequiat amb l'edició de dos llibres, que comprenen publicacions meues. Un d'ells ja era previsible i està lligat al compromís que l'*alma mater* valenciana contrau amb els qui hi són investits doctors *honoris causa*: hom publica el discurs de la investidura i diversos textos (inèdits o ja publicats), a proposta del nou doctor o d'acord amb ell. Aquest llibre, intítulat *Moments clau de la història de la llengua catalana* (València 2004), conté pràcticament dues dotzenes de treballs meus, distribuïts en quatre parts («La forja d'una llengua», «Aspectes lingüístics i literaris de la llengua a la baixa edat mitjana», «L'impacte de l'humanisme» i «La construcció d'una llengua moderna de cultura»). No en tenien prou, amb això. La generositat de la institució universitària féu que hom em proposés de publicar un segon llibre, ara dins la «Biblioteca Lingüística Catalana», al qual vaig donar el títol d'*Apologia i vindicació de la llengua catalana* (València 2004). El títol ja és prou explícit per a entendre'n el contingut. Aquest té tres parts («Llengua i identitat nacional», «Per la unitat de la llengua» i «Llabor de futur») i les componen trenta-tres articles. Una vegada més, dono les gràcies a la Universitat de València.

6. El món de la romanística. Els *Estudis Romànics*

Les meves relacions amb la romanística internacional foren encetades amb el meu «primer congrés», a Brussel·les el 1949, un sojorn a Zuric el 1950 (cf. 1988,7), i molt especialment amb el Congrés de Lingüística Romànica de Barcelona el 1953 (cf. 1988, 10). Després s'intensificaren amb coneixences i amistats al si de la Société de Linguistique Romane, amb les persones que hi intervenien i hi intervenen i amb les que participen assíduament als Congressos (cf. 1988,23). Però, en el decurs del temps, han estat ampliades per moltes vies (de contactes professionals i personals). Totes aquestes relacions s'han mantingut i acrescut en els darrers anys. Després d'haver exercit la presidència de la Société, jo hi era «membre d'honneur» i assistia a les reunions del Bureau que tenen lloc arran dels congressos. Aquesta classe de membres hi teníem tots el mateix rang, fins que en l'assemblea d'un congrés (no recordo quin, però jo hi era present), i sense previ avís, els romanesos feren la proposta que Iorgu Iordan fos nomenat President d'Honor de la Société. Expectació a la sala. Deixant de banda la irregularitat de la proposta, qui podia formular reserves contra l'eminent romanista, ensems «decanus ratione aetatis» de tots els qui hi érem presents? La mesa acceptà la proposta i Iordan fou aclamat president d'Honor. Ara bé, Iorgu Iordan morí el 1986, de manera que així quedava vacant un lloc que no estava previst als estatuts i que potser hauria estat més prudent de no renovar (si doncs no es tractava d'evitar eventualment una nova «proposta-sorpresa»). Però les coses no anirien pel camí que insinuo. El cas és que a l'assemblea del Congrés de Santiago de Compostel·la (1989), a proposta de Georges Straka (feta d'acord amb el Bureau), fórem elegits presidents d'honor Kurt Baldinger i jo mateix. El delicat estat de salut d'aquell, que li impedeix de participar en qualsevol activitat fora de Heidelberg, també l'ha mantingut absent dels nostres congressos. Per la meua banda, fins ara jo he procurat de fer-hi cap i d'alternar amb els col·legues i els amics romanistes. Així ho he fet a Zuric (1992), a Palerm (1995) i a Salamanca (2001). En canvi, no vaig poder acudir, per raons personals, al congrés de Brussel·les (1998). Per cert, a propòsit del de Salamanca, espero que em serà permès de fer una petita digressió (sobre un afer que de retop afectà lingüistes i filòlegs de llengua catalana). Ja celebrat el congrés de Palerm, Alberto Varvaro, aleshores president de la Société, s'adreçà a alguns col·legues demanant-nos que suggeríssim possibles seus per al Congrés de 2001. Havent-ne parlat amb mi, Antoni Ferrando proposà de celebrar-lo a València on, després dels congressos de Barcelona (1953) i de Palma (1980), quedaria arrodonida la presència oficiosa de la romanística a tot el nostre domini lingüístic (i on, amb motiu dels 500 anys de la Universitat valentina, no hi hauria problemes de subvencions ni d'infraestructura). Atès, però, que la Universitat de Saragossa també havia presentat la seva candidatura per al dit Congrés de 2001, Varvaro s'inclinà a favor d'aquesta, amb l'argument (no pas incorrecte) que el Congrés de Madrid (1965) havia tingut lloc quinze anys abans que el de Palma. Tanmateix, a l'hora de la veritat (i és una qüestió en la qual no m'haig de ficar), el Congrés de 2001 anà a parar a Salamanca (on obstacles de tipus material de tota mena aclapararen els organitzadors, que hagueren de lluitar abrevadament per tirar endavant un congrés que no desdigués dels anteriors). Al recent Congrés d'Aberystwyth (País de Gal·les) (agost de 2004) no he pogut assistir-hi. Per cert, en aquest darrer congrés l'assemblea ha pres un acord que amplia i consolida una Presidència d'Honor que de fet devíem a un ja llunyà gest imprevisit dels col·legues romanesos. En efecte, a proposta del Bureau de la Société, l'assemblea reunida a Aberystwyth elegí Max Pfister com a nou president d'Honor. Tenint en compte l'edat propecta dels dos que ara ocupem aquest lloc, la Société aposta perquè als congressos (i en altres activitats comparables) hi sigui més visible la presència efectiva d'aquest alt rang. No oblidem que Baldinger i jo mateix nasquérem una dotzena d'anys abans que el flamant tercer President d'Honor.

En el tombant del segle i del mil·lenni, la romanística ha viscut un esdeveniment que marcarà època. Uns cent anys s’havien escolat des de l’aparició del *Grundriss der romanischen Philologie* de Gustav Gröber (1888-1898), i quan molts ja no creïem que fos realitzable una obra semblant (i que respongués a l’altura de la ciència d’avui), tres intrèpids romanistes (Günter Holtus, Michael Metzeltin i Christian Schmitt) es llançaren a la preparació del *Lexikon der romanistischen Linguistik* (LRL) que, ja publicat, consta d’onze toms (en realitat, són set volums, quatre dels quals han estat dividits en dos toms cadascun), apareguts entre 1988 i 2001 i una copiosa munió de col·laboradors. L’obra és prou coneguda de la gent de l’ofici i no n’haig de parlar ací. Tanmateix, si l’esmento ara és perquè em vaig sentir molt honorat i satisfet de rebre, al temps degut, la invitació a col·laborar-hi, amb un article sobre gramàtica històrica catalana. En el moment que escric no m’és possible de precisar-ne la data, però sí que la puc situar amb exactitud en una època per a mi inoblidable: jo encara era rector de la Universitat de Barcelona (càrrec que vaig deixar a començos de 1986, cf. 1988,25). La tasca m’il·lusionava i vaig viure uns dies la temptació d’acceptar i sortir-me’n com fos. Però em mancaven el temps i la calma d’esperit, i vaig optar per renunciar-hi, que era la solució més honesta. Els editors (tots tres, bons amics) ho compregueren, feren l’encàrrec a una altra persona (que acceptà) i jo vaig esforçar-me a oblidar-ho. La història, però, no s’acaba aquí. El 1988, passats, doncs, uns quants anys (i ja aparegut el primer volum del LRL que hom tingué enllestit), un bon dia m’arribà un veritable clam d’auxili dels editors: qui havia de redactar l’article no l’havia fet i deixava sense resposta totes les lletres i reclamacions que ells li trametien, de manera que es veien forçats a demanar-me *in extremis* que els tragués de l’atzucac i que, en un temps brevíssim, redactés el pobre article. Un article sobre un tema que feia anys que jo tenia descurat! D’altra banda, no m’hi podia negar. Vaig agafar la meua vella gramàtica històrica de 1951 i en vaig extreure un text, adequat al nombre de pàgines establert i al nou calendari ara requerit, i els el vaig trametre d’urgència. Només hi havia fet, *en passant*, alguns retocs i afegits sense importància. I així fou publicat el meu article, que ja naixia passat de moda (aparegué al vol V, tom 2). No és estrany que un col·lega estranger (també bon amic meu), en fer una recensió del volum, em fes el retrèt que jo pràcticament no hi deia res de nou... Fet i fet, però, confesso que no em desagrada que el meu nom figuri al LRL.

Abans d’acabar aquest paràgraf, voldria dedicar unes ratlles a la revista *Estudis Romànics*, que publica l’Institut d’Estudis Catalans. Entre 1947 i 1987 n’havien sortit vint volums, a cura de Ramon Aramon i Serra. En reprendre’n la publicació l’Institut (l’any 2000), em correspongué de dirigir-la. D’entrada, em semblà que llançar el volum de la represa als romanistes interessats sense dir-los, si més no, uns mots de salutació i un esbós de programa, seria una manca de cortesia. Em vaig engrescar amb la idea, i aquest volum s’obria amb un article («Romania, romanitas, romanistica»), en el qual, després d’un breu repàs als dos segles ben llargs de la disciplina, jo m’esplaiava sobre les possibilitats d’una romanística renovada (2000). Això mostra que vaig escometre la tasca amb ganes i amb interès i, gràcies a l’ajut del Comitè de Redacció, n’hem fet una revista de romanística que, modèstia a part, s’ha anat guanyant un prestigi arreu reconegut. Si, durant els vuit anys al Rectorat, s’havien afluixat una mica les meves relacions amb un cert nombre de romanistes; si darrerament hem vist com ens deixaven figures remarcables de la romanística, els *Estudis Romànics* han estat —i són— per a mi un mitjà de refer contactes antics i de crear-ne de nous amb les generacions joves.

7. L’Institut d’Estudis Catalans

Formalment pertanyo a l’Institut d’Estudis Catalans de 1968 ençà. Tanmateix, *de facto* havia començat de gravitar a l’òrbita de l’Institut en els anys quaranta (i m’hi vaig introduir de bona hora, encara estudiant, per la Maria Cardús, que un dia seria

—i encara ho és— la meva muller, i que havia estat alumna de Ramon Aramon a l'Institut-Escola del Parc). El 1942 vaig començar d'assistir als cursos dels Estudis Universitaris Catalans, organitzats per l'Institut, que es reviscolava en la clandestinitat (cf. 1988,2). El 1946 vaig ésser membre fundador de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut, i elegit vicesecretari (com a secretari de la seva Secció de Llengua i Literatura) (cf. 1988,3). Un període en què jo feia modestos progressos en la docència universitària i en la recerca personal i que, pel que fa a la meva relació amb l'Institut de portes enfora, culminà amb el premi Pompeu Fabra de 1967 (per l'obra —inèdita, és clar— *La llengua dels barcelonins*). Com deia, l'any següent vaig ingressar a l'Institut: de moment, en la qualitat que aleshores s'anomenava «membre adjunt» i, a partir de 1977, com a membre numerari. Per fi, mudat pel pas del temps en setantí el 1990, hi sóc membre emèrit i ho seré fins a la fi. Quan jo vaig ésser-hi rebut, la Secció Filològica era un aplec de mitja dotzena de persones que treballaven plàcidament en la redacció de fitxes o en la revisió d'altres fitxes ja redactades per algú, destinades totes a ésser un dia articles del diccionari de l'Institut. El tracte era agradabilíssim i les converses, substancioses. Pere Bohigas, president, i Ramon Aramon, secretari, eren els de la casa. Els altres, Josep M. de Casacuberta, J.V. Foix, Francesc de B. Moll, Manuel Sanchis Guarner, Eduard Valentí i, naturalment, jo mateix. El gran absent era Joan Coromines (només l'hi vaig veure un dia, i, encara, en una reunió més àmplia, no específica de la Secció). Amb el temps s'hi anaren afegint Joan Bastardas, Jordi Carbonell, Joaquim Rafel, Joan Veny. I, en una nova promoció, Antoni Ferrando, Joan Miralles i Vicent Pitarch. Tots plegats anàvem redactant i revisant fitxes i algunes vegades elaboràvem textos o informes. Germà Colón (aleshores membre corresponent a Suïssa), un dia que la reunió de la Secció s'esqueia en un sojorn barceloní seu i que havia estat invitat a assistir-hi, em digué, acabada la reunió i ja pel carrer: "Així no fareu mai el diccionari!". És veritat que, fora de la Secció, el president Enric Casassas havia encarregat la redacció d'un vast projecte lexicogràfic a Joaquim Rafel, que un dia llunyà ens donaria feina i prestigi. Però a la Secció tot just fèiem la viu-viu.

Tanmateix, les coses anaven canviant. Més ben dit: diversos membres de l'Institut volien que les coses hi canviessin. Per la meva part, jo vaig assistir a reunions (una d'elles, a casa meva), convocades privadament, en les quals estudiàvem com aconseguir una transformació que, a parer nostre, era necessària pel bé de l'Institut i de la llengua i la cultura del país, i que ja es feia esperar massa. Sota la presidència d'Emili Giralt «aquelles coses» es precipitaren. La reforma dels estatuts (1989) implicà, entre d'altres novetats, que s'ampliés el nombre de membres i se'n favoregés el rejuveniment (en establir la classe dels membres emèrits, que alliberaven places que ocuparien gent més jove).

L'aplicació de la reforma a la Secció Filològica començava per renovar els seus càrrecs. Pere Bohigas ja havia dit que, després de prop de trenta anys d'exercir de president, se l'havia de rellevar. També Ramon Aramon deixava el lloc de secretari. Els altres dos càrrecs del Consell de Govern de la Secció, que eren previstos en els nous estatuts, no requerien la dimissió de ningú. Hom volgué prendre una altra mesura per enfortir la nova junta que elegiríem: que la base electoral fos la més àmplia possible. Així, les eleccions a president de la Secció Filològica es feren després d'ingressar-hi encara quatre membres més: Joan Argenter, Maria Teresa Cabré, Isidor Marí i Josep Roca-Pons. Amb el vot unànim de tota la Secció, el novembre de 1989 vaig ésser-ne elegit president (i, passats tres anys, reelegit en el càrrec). Esgotat el mandat legal de sis anys, vaig passar la torxa a Joan Argenter. La Secció es prengué seriosament la manera de funcionar i anà estudiant (i, quan era possible, resolent) temes de llengua, contactes exteriors, problemes sobre les menes de llengua, ingressos de nous membres, etc. No és aquest el lloc adequat per a entretenir-nos-hi.

Nogensmenys, la feina més important de la Secció Filològica en el període en què jo n'era president fou l'elaboració del *Diccionari de la llengua catalana* (abreujat en DIEC) (1995), al qual sí que em permeto de dedicar unes ratlles. Abans he fet una maliciosa al·lusió a la placidesa amb què es treballava a la Secció Filològica de l'Institut quan jo vaig arribar-hi. Afortunadament, les coses hi havien anat canviant de manera progressiva i el 1989, amb l'augment de membres numeraris, l'adopció d'un règim metòdic de treball, les comissions especialitzades i altres mesures preses, aviat s'hi conegué. Ben mirat, però, sempre planava damunt nostre la incertesa sobre la viabilitat i l'avenir de la nostra feina. Així les coses, a la tardor de 1992 «la Generalitat de Catalunya [...] feia saber a l'Institut d'Estudis Catalans que veuria amb molt bons ulls que aquest s'apressés a enllestir, en un termini raonable [...], la nova factura del diccionari de la llengua» (així ho vaig escriure a la Introducció del DIEC), p. XX). No és el moment de donar detalls d'aquesta activitat de la Secció Filològica (i de l'Institut). En el poc temps que ens donarem (o, més ben dit, que ens donaren) com a termini per a l'elaboració del DIEC, no preteníem fer altra cosa que partir del diccionari de Pompeu Fabra de 1932 i adaptar-lo a un arquetipus que nosaltres mateixos establíem. Hi treballàrem de valent els anys 1993 i 1994 i, a la tardor de 1995, en veure el volum acabat i tan ben presentat, confesso que tots desbordàvem d'entusiasme. En férem la presentació a l'església de sant Agustí, en un acte no exempt de triomfalisme. També jo m'havia excedit en redactar-ne la introducció, massa altisonant (s'intitulava: «Gestació, història, contingut i formes d'aquest Diccionari»). Aquest fou molt benvingut en la societat catalana, i aviat es veia pertot arreu, a les institucions i en bon nombre de cases particulars. Ara bé, no havia passat molt de temps i començaren de ploure-hi crítiques. Aquestes no han transcendit més enllà de certs medis socials, però han estat insistents. No n'haig de parlar. Com sempre passa en casos semblants, s'hi han barrejat errors i oblits comesos, posicions interessades, criteris dispars, contradiccions. La Secció Filològica, fidel a la divisa de Pompeu Fabra, ha optat per preparar, ara sense constricció de terminis, una segona edició del diccionari que s'acosti més a l'arquetipus establert el 1992.

Per la meua part, assisteixo assíduament a les reunions de la Secció Filològica, pertanyo a diverses comissions, participo en debats sobre temes crucials (com el paper de la Secció Filològica dins l'Institut, la qüestió de la llengua a València, els problemes que assetgen la llengua catalana, etc.), i, sobretot, avui dedico molt de temps a la publicació dels *Estudis romànics*, revista de la qual ja he parlat al § 6.

8. La catalanística

Des dels primers temps de la romanística organitzada, la llengua catalana, malgrat la seva limitació de no tenir un domini lingüístic políticament propi, ha estat presa en consideració personalment pels romanistes i corporativament per les associacions de romanística. Es tracta d'una realitat coneguda i ens en congratulem una vegada més. Ara només farà referència, i molt breument, a les associacions de catalanística, que han conegut un apogeu remarcable en la segona meitat del segle XX. En vaig parlar a 1988,23, i ara només hi farà uns afegitons.

Com és sabut, l'Anglo-Catalan Society és la capdavantera de les associacions de catalanística. Fou fundada el 1952 per Josep M. Batista i Roca, intel·lectual i activista cultural, exiliat arran de la guerra civil espanyola, amb la col·laboració d'hispanistes i catalanòfils britànics. Avui, desapareguts o jubilats els membres fundadors, s'han modificat algunes de les seves peculiaritats, però les coses hi van endavant. Sempre he estat sempre en relació amb bon nombre dels seus membres i en dues ocasions he assistit a la reunió anual que la societat celebra a la tardor de cada any. Vaig assistir el 1978 a la fundació de la North American Catalan Society, obra personal de Josep Roca-Pons, bé que ajudat eficaçment per catalanòfils americans (gairebé tots, deixebles seus) i per catalans residents als Estats Units.

He participat en diversos dels seus col·loquis. Destaquem-ne la prestigiosa *Catalan Review*. També vaig ésser present a la fundació de l'associació paral·lela dels catalanòfils alemanys, la *Deutsch-Katalanische Gesellschaft*, sota el guiatge de l'incansable Tilbert Dídac Stegmann, que mobilitzà una munió d'inscrits. Superades certes circumstàncies adverses, les coses s'hi han estabilitzats i ara tot funciona entorn de l'anomenat *Deutscher Katalanistenverband*, que celebra col·loquis i publica, de 1988 ençà, la *Zeitschrift für Katalanistik*. En terres germàniques existeixen més institucions (com el *Romanistentag*, entre d'altres), que també s'ocupen de temes catalans. Tot plegat fa que hi hagi una xarxa d'activitats, d'on sorgeixen jornades, viatges de conferències, etc., que en els últims anys m'han dut a recórrer diverses universitats (i que ara no detallaré). L'Associació de Catalanistes Italians ha tingut una vida més irregular. Ha organitzat col·loquis veritablement rellevants (com el de Nàpols, amb les seves excel·lents jornades), alternats amb unes interrupcions que preocupen. També l'Associació de Catalanistes Francesos es mou amb dificultats greus, sobretot per l'exigu nombre de socis amb què compta. Malgrat això, l'associació ha organitzat col·loquis notables. Remarquem que a Montpeller apareix la revista *Rec (= Revue d'Études Catalanes)*. Com ha succeït fins ara, sabem que amb vista al futur podem esperar molt de l'aportació de les associacions de la catalanística internacional.

9. La llengua catalana, avui. Realitats i possibilitats

Com he dit (§ 1), el meu propòsit era clar: bàsicament em centraria en la història de la llengua i en la lingüística diacrònica. D'altra banda, el propòsit ja era antic. Antic i matisat (cf. 1988, 27). En efecte, en formular-lo fa setze anys, jo no deixava de precisar que de cap manera no em desentendria de la situació ni de la problemàtica de la llengua, que tant necessita d'ajuda. Per tant, obro aquest paràgraf per a recollir-hi neguits i preocupacions sobre la llengua d'avui i sobre el seu incert esdevenidor. Fa temps que sonen veus apocalíptiques que anuncien la desaparició de la nostra llengua, amb arguments de tota mena. Sovint m'hi he ficat, amb la intenció de desdramatitzar una situació que sobretot colpeja amb vigoria la gent de cultura simple i migrada. Jo pensava especialment en aquells que, en el dubte de si passar-se o no al català que els estira o els convidria d'adoptar, poden renunciar-hi davant de tan negres vaticinis, perquè, qui s'apunta a una causa perduda? Això no vol dir que els arguments esgrimits pels pessimistes no hagin d'ésser molt presos en consideració. El plantejament més seriós en aquesta qüestió fou el d'un equip de professors de la Universitat Autònoma de Barcelona que el formularen amb l'inquietant enunciat de «Una nació sense Estat, un poble sense llengua?» (a la revista *Els Marges*, 1979). El títol és prou explícit i no cal exposar-ne ni comentar-ne el contingut ni la conclusió.

Sempre m'he expressat amb reserves sobre aquesta qüestió, amb un triple raonament. De primer, la història. És difícil que una llengua (de cultura) es mori; l'exemple més clar és el de l'occità: si la batalla de Muret (1214) fou la seva sentència de mort, l'occità avui encara és escrit i és ensenyat a les universitats (i, naturalment, en altres indrets) de tot el Midi francès. Segonament, la política. Les institucions (de tots els nivells) del domini lingüístic català podrien fer (àdhuc dins la legalitat vigent) molt més d'allò que fan respecte a la llengua del país. En tercer lloc, la sociolingüística. Les actituds dels catalanoparlants (que salvaren la llengua en els temps durs) avui disten molt de la fermesa de què havien donat mostra llurs avantpassats i no hem recorregut a tots els mitjans que tenim a l'abast per a estimular-los a reaccionar. Mirat fredament, hom diria que tot és possible: no hi ha cap dels tres factors exposats que s'oposi de manera decisòria a aclarir el destí d'una llengua que molta gent té per tan fosc. Al contrari, tots tres poden tornar-se positius. Per la meua part (i no ho dic per donar lliçons a ningú, perquè, com tothom, jo tampoc no puc tirar la primera pedra), no em sé estar de recordar que en els darrers anys he cercat d'apaivagar els esperits i animar les voluntats, amb

articles a la premsa i sempre que n'he tingut l'oportunitat. Així ho vaig fer també el 1995, en rebre el Premi d'Honor de la Fundació Jaume I, amb una al·locució intitolada «Cinc actituds sobre la llengua». Recordo que, en sortir de l'acte, celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, més d'una persona vingueren a dir-me: «Vostè si que ens ha renyat avui!». I que jo els responia: «Tot es fa a fi de bé: m'alegro que us ho prengueu així, sempre és bona l'hora de corregir errors!». I, encara més recentment, en rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2003), jo no podia amagar la meva perplexitat, en fer una constatació que, si no fos tràgica, seria ridícula: ara estem molt preocupats per la situació de la llengua, justament ara que disposem d'abundosos recursos, quan, fa trenta, quaranta i cinquanta anys, sense disposar de res que no fóssim nosaltres mateixos, la llengua sofrent anava guarint-se de les nafres de la dictadura, encara sota de la dura dictadura, que no deixava d'infligir-li'n sempre de noves... És cert que avui les coses no funcionen.

En resum: estem embolcallats d'anormalitats. No diré pas que les noves (que s'han afegit a les que ja sofríem) no siguin més greus que les que ja s'abatien damunt nostre. No. Les circumstàncies són cruels amb la nostra llengua. Però ja ho sabem: a grans mals, grans remeis. En aquest sentit, la declaració de l'Institut d'Estudis Catalans sobre l'ús social de la llengua catalana (octubre de 2004) ha posat el dit sobre la nafra (i demano perdó per repetir la metàfora de la nafra: per alguna raó serà...). Amb serenitat, amb objectivitat, sense fer accepció de destinataris, l'Institut ha descrit la situació, ha repartit responsabilitats i ha proposat terapèutiques. Qui tingui orelles per escoltar que escolti.

10. Els honors

No sabia encetar aquest paràgraf sense fer-me eco d'allò que vaig dir en obrir el seu paral·lel de 1988,29: no sóc home d'homenatges. Si hi ha qui troba que he fet alguna cosa de profit, estaré content de saber-ho; però li demanaré que no ho faci saber a so de bombo i platerets. També deia aleshores, i ho reitero, que no m'he vist amb cor de refusar els homenatges de caire acadèmic. Passo, doncs, a fer una llista complementària de la que figura a 1988,29.

Als doctorats *honoris causa* de Salzburg (1972), Tolosa-Le Mirail (1978) i País-Sorbonne (1986) (cf. 1988,29), han seguit els de les universitats següents: Perpinyà (1989); Knox College, de Galesburg, Illinois (EUA) (1990); Rovira i Virgili, de Tarragona i Reus (1994); Alacant (2002), i València (2003).

A la Miscel·lània oferta per l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC), que estava en curs de publicació el 1987 (n'havien aparegut 5 volums, cf. 1988, 29), s'hi afegiren tres volums més. Vaig regraciar per escrit tots els col·laboradors. A propòsit, el Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona (ço es, el *meu* Departament) m'oferí d'organitzar un col·loqui en homenatge a la meva persona, al qual serien invitats romanistes de diversos països. Tot i agraint-los-ho ben de cor, vaig declinar l'oferta. No m'hi veia, jo, assegut al primer rengle (si no a la mesa), escoltant com els meus col·legues desgranaven elogis a la meva obra. Al Departament restaren decebuts. El dilecte Joan Veny, que era dels comissionats per al refusat col·loqui i que em coneix bé, tornà a veure'm per a posar-me aquesta pregunta: «Tu preferiries una Miscel·lània de treballs a tu dedicats?». «Sí —li vaig dir—; això sí que m'agradaria». Així nasqueren els *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*, 3 volums, Barcelona 1995-1996, amb col·laboracions de romanistes de diversos països (els dos primers) i dels companys i amics del Departament (el tercer). El primer volum fou presentat a l'Aula Magna de la Universitat barcelonina el 26 de maig de 1995. Jo hi vaig llegir (i regalar) als assistents el discurs *Ciència i*

humanitat en el món dels romanistes (que he esmentat a la fi del § 1). Fou una dia fel·liç, que no oblidaré mai. Passats uns anys, la UNED de Madrid i el Centre de Terrassa organitzaren una «video-conferència» en connexió amb Girona i Tortosa, també en homenatge (abril de 1999): vaig ésser a Terrassa, el fidel amic Joan Veny parlà de mi, jo vaig dir-hi la meua i vaig poder dialogar amb «video-participants» de Madrid i de Girona. Més recentment, amb motiu del Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes, que tingué lloc a València el 2001, no vaig tenir inconvenient a acceptar que aquest congrés fos dedicat formalment a Joan Coromines [*in memoriam*] i a mi mateix, i vaig assistir a la seva sessió inaugural. (No cal dir que, quan dic que «vaig acceptar», em refereixo a la meua copresidència, no a la indiscutible de Coromines).

Em foren dedicats: el Col·loqui de la North American Catalan Society (NACS) de Berkeley (1993) i el volum 12 dels *Treballs de Sociolingüística Catalana* (1995). També vaig agrair profundament que em fos dedicat el llibre *Le discours sur la nation en Catalogne aux XIXe et XXe siècles. Hommage à Antoni M. Badia i Margarit*. Actes du Colloque International 19-20-21 Octobre 1995. Paris 1996. El lliurament fou fet en una *soirée* que traspuava la simpatia de l'amistat. En un altre terreny, l'any 1994, la Generalitat de Catalunya, a través de l'Institut de Sociolingüística Catalana, instituí el Premi Antoni M. Badia i Margarit, per a guardonar treballs de sociolingüística.

A continuació (i deixant al marge altres distincions que no farien sinó fatigar el lector), sí que vull concentrar la seva atenció i el meu agraïment per haver estat guardonat amb quatre premis altament valorats en el terreny de la cultura catalana. No em demano si els tenia merescuts, perquè no voldria aigualir la festa i menys posar en dubte la intenció dels jurats corresponents. Les meves gràcies més expressives, doncs, als jurats respectius.

1) La Fundació Jaume I em concedí el seu XIXè Premi d'Honor (1995). Fou en l'acte de lliurament del Premi que vaig parlar de les «cinc actituds sobre la llengua» (que he citat al § 9). L'acte tingué lloc el 19 d'octubre de 1995, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona.
2) El segon fou el Premi de la Fundació Catalana per a la Recerca de l'any 1996 (compartit amb el biòleg Josep Egozcue i Cuixart). El lliurament s'acomplí el 14 de novembre de 1996, al Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat (s'hi celebrava ensems el desè aniversari de la Fundació). 3) El tercer fou la Medalla d'Or al Mèrit Científic de l'Ajuntament de Barcelona (que ens fou concedida, ensems que a mi, a Josep M. Bricall i a Antoni Serra i Ramoneda. L'acte de lliurament fou el 15 de novembre de 1999, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona. – 4) El quart i darrer fou el XXXVè Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2003), atorgat per Òmnium Cultural. El lliurament del Premi és féu el 28 de maig de 2003, al Palau de la Música Catalana de Barcelona. No cal dir que aquests quatre grans guardons, escaiguts en un lapse de vuit anys de la meua vida, fan un conjunt indestruïble que ha commogut de soca-rel la meua existència. Si abans (§ 1) he pogut dir que uns quants esdeveniments havien marcat d'una manera enigmàtica el meu trànsit al nou mil·lenni, aquesta onada de distincions encoratjadores referma la meua voluntat de tirar endavant les tasques en les quals em sento engatjat.

Last but not least, vull acabar el capítol d'honors rebuts amb la més agradable constatació que jo podria imaginar (per més que ara m'adono que tota la vida n'he anat recollint indicis significatius). Un grup de deixebles i amics han constituït l'Associació d'Amics del Professor Badia i Margarit! Ara veig clar quin és el món que em rodeja. Mai no em podré sentir sol. Una altra dada que m'ha trasbalsat i que corona l'escalada de bones notícies que sadollen tot el meu ésser. Constituïda l'any 2003, l'Associació celebrà la seva inauguració el dia 11 de març de 2004, a l'Institut d'Estudis Catalans, on ha quedat establerta la seva seu. La intenció de la Junta és

de celebrar una jornada anual, sempre entorn de temes que la meva curiositat intel·lectual ha anat desflorant en el decurs de la meva llarga vida. Enguany ho encetàrem amb la dialectologia, hi participaren diversos dialectòlegs, tots bons amics meus. Férem vots perquè el corriol que ara fressàvem es torni aviat una còmoda i plaent senda de l'amistat; perquè el dia que jo m'hi quedi a mig camí, la via ajudi els qui l'hauran freqüentada, i perquè el record de qui en duu el nom aglutini tots els qui s'hi hauran anat apuntant. *Laus Deo.*

Antoni M. Badia i Margarit

Igualada, desembre de 2004